

Postdata: una acció contra l'assetjament escolar

Núria Pérez (GROP-UB)

Anton Layunta (Fundación Autor - SGAE)

Resum

El fenomen de l'assetjament escolar (*bullying* en terminologia anglosaxona) no és nou, però en els darrers anys es comença a percebre com un problema que genera una alarma en educadors, pares y estudiants de tota Espanya. Als països més avançats del nostre entorn ja des de finals de la dècada dels 80, va sorgir la preocupació i a reacció de les autoritats envers aquest tema.

La Fundació Autor de la Societat General d'Autors i Editors (SGAE) i el GROP (Grup de recerca en Orientació psicopedagògica de la Universitat de Barcelona) han unit esforços per portar el teatre als col·legis amb el propòsit de reforçar els valors socials i educatius i sensibilitzar sobre aquest fenomen.

Amb aquesta idea va néixer el projecte Kit Teatral, que posa a disposició de les escoles una obra dramàtica amb contingut educatiu i social, així com tot el necessari per portar a terme les representacions en els col·legis pels propis alumnes: l'escenografia, el vestidor, la banda sonora, consells per assajar i una guia didàctica que possibilita una millor comprensió del problema i proporciona estratègies i recursos al professorat per anar més enllà de la representació i poder fomentar una reflexió a nivell de tota la comunitat educativa.

L'assetjament entre iguals. Consideracions inicials

El maltractament entre iguals és un fenomen present en tots els centres educatius d'una manera més o menys evident; no obstant això s'ha caracteritzat fins fa ben poc per ser un fenomen ocult, del que ningú no en parlava. S'entenia part integrant de l'experiència escolar, com un aprenentatge més de la vida y en tot cas, com un assumpte de caràcter estrictament privat que havia de ser solucionat en el sí de les relacions entre iguals, o des de la disciplina escolar.

Des d'aquesta visió, s'ha fomentat el silenci de les víctimes i dels testimonis, quan no dels propis centres i s'ha contribuït al desconeixement de la magnitud del problema.

Afortunadament la mirada actual ha començat a canviar. S'han publicat en els últims cinc anys diversos estudis al voltant d'aquesta situació (Trianés, 2000; Avilés, 2003; Díaz Aguado, 2003; Colell y Escudé, 2005, entre altres) i es proposen algunes accions y recursos per a afrontar l'assetjament entre iguals o prevenir-lo. En la pàgina web: <http://www.xtec.cat/~jcollell/0%20Inici.htm> es pot trobar un acurat recull d'aquests recursos.

Entenem l'assetjament escolar d'acord amb la descripció de Dan Olweus (1983) a qui s'atribueix el terme *bullying*. Es tracta d'una conducta de persecució física i/o psicològica que realitza un/a alumne/a contra un altre/a, al qual escull com a víctima de repetits atacs. Aquesta acció, negativa i intencionada, situa a la víctima en una posició de la qual difícilment pot escapar pels seus propis mitjans. La continuïtat en el temps d'aquestes relacions té efectes clarament negatius en les víctimes: descens de

l'autoestima, estats d'ansietat i fins i tot quadres depressius, el que dificulta la seva integració escolar i el desenvolupament normal dels aprenentatges.

Els experts destaquen que la lluita contra l'assetjament entre iguals requereix una estratègia planificada més la implicació d'alumnes, pares i professors en un marc més ampli dins d'un Pla General de Convivència que abrasi diferents aspectes com la gestió democràtica del centre, el tractament del conflicte com a part inherent a les relacions humanes, la mediació entre iguals, la introducció en el currículum de l'educació emocional i una metodologia d'ensenyament-aprenentatge basada en l'aprenentatge cooperatiu .

Així per afrontar l'assetjament entre iguals cal realitzar actuacions en els tres nivells de prevenció. Inicialment caldria realitzar tot un seguit d'accions adreçades a millorar la convivència per passar seguidament a intervencions que facilitin la identificació de les situacions inicials de maltractament, a la reflexió sobre les motivacions i les emocions en joc, sobre les creences i els prejudicis utilitzats per justificar una o altre conducta i es fomenta l'assumpció de la responsabilitat de cadascú.

En aquest sentit apareix "*Postdata*" com una obra de teatre que possibilita un espai de reflexió amb l'alumnat sobre les pròpies idees, creences, valors i vivències en les relacions amb els companys.

El teatre al servei de l'educació

El Teatre ha acompanyat a l'home des de sempre i encara avui segueix sent la forma d'expressió humana més valorada.

Aristòtil ja parlava del seu efecte catàrtic convençut que el fet d'actuar o de simplement contemplar una obra de Teatre permetia alliberar emocions i canviar conductes.

En els anys 60 Fritz Perls va tornar a promoure que de nou el Teatre fora una eina de teràpia social eficaç.

En l'actualitat, mentre els mitjans moderns es plantegen conquerir l'audiència a qualsevol preu amb l'únic fi d'entretenir-la, segueix sent el Teatre qui principalment està assumint la labor més creativa i socialitzadora.

"Postdata" és la primera obra de teatre juvenil i infantil de la Col·lecció Kit Teatral de Fundació Autor que neix amb la ferma vocació de col·laborar en la formació de les futures generacions i fer-ho de la millor forma que ho podrien fer els autors.

El seu objectiu principal és utilitzar la virtut específica del Teatre com l'eficaç eina per resoldre conflictes des d'una perspectiva diferent i amb una orientació molt concreta: transformar al nen en protagonista de l'acció i ajudar-lo així a resoldre alguns dels seus conflictes reals.

La Col·lecció Kit Teatral de Fundació Autor ha estat dissenyada per oferir les següents qualitats educatives:

- Proporcionar obres que difonguin missatges orientats a fomentar valors socials en l'etapa escolar.
- Facilitar que siguin els propis escolars els que s'autorepresentin les obres per reforçar amb això l'eficàcia educativa.

- Involucrar a tots els components d'una classe en la preparació de l'obra creant els àmbits de treball normals en qualsevol representació de teatre: actors, escenografia, llums, vestidor, maquillatge, àudio,...
- Atreure la complicitat de pares i educadors.
- Promoure des de les edats més primerenques l'afecció per les arts escèniques i la Cultura en general.

En un Kit Teatral de Fundació Autor s'inclouen tots els elements necessaris per a la correcta representació de les obres que se n'aniran incorporant any rere any a la seva col·lecció. A l'interior es troba l'escenografia, les músiques, els efectes d'àudio, el llibret director amb els consells bàsics per a la perfecta representació de l'obra i també una guia pedagògica perquè el professor pugui aconseguir la màxima eficàcia educativa. El Kit es disposarà en tots els idiomes oficials de l'estat espanyol.

Els centres que desitgin representar una de les obres de la Col·lecció Kit Teatral, només hauran de sol·licitar-lo directament en la Web de Fundació Autori el rebran sense cap cost.

Postdata: l'obra de teatre educatiu contra l'assetjament escolar

L'obra "Postdata" és una obra escrita per Pablo i Carlos Colau, que van patir en primera persona l'assetjament entre iguals a l'escola i ha estat adaptada al teatre per Daniel Caballero. En l'obra es posa s'evidència el problema de la persecució escolar. Els autors centren l'obra en la conducta dels companys de la víctima, amb el propòsit de corregir-la.

Els autors són dos germans catalans que van ser víctimes de la crueltat de la persecució i reconeixen la necessitat de lluitar contra aquella experiència tan negativa en la seva infància. Avui, superada la dolorosa etapa, el més gran és guionista i el menor, pedagog. Junts han decidit treballar teatralment aquest problema seguint la premissa dels experts: no apuntar als principals implicats, assetjador i assetjat, sinó al seu entorn immediat.

Les principals qualitats de l'obra "Postdata" estan, en els seus diàlegs que reproduïxen les converses de les quals ningú parla i que siguin els propis alumnes els que se la representin a ells mateixos, per exemple, en la festa de fi de curs, davant de tots, assetjats, perseguïdors, pares, educadors i molt especialment davant el grup de classe, l'entorn que mai hauria de consentir.

En aquest escenari considerem oportú promoure el fenomen de catarsi respecte a la persecució escolar. L'obra s'acompanya d'una guia didàctica que ofereix estratègies i recursos al professorat per facilitar una millor comprensió del fenomen de l'assetjament. Aquesta guia recomana un treball previ a l'obra teatral "postdata" basat en l'estudi de les conductes dels professors i dels alumnes mitjançant qüestionaris i entrevistes. Tot seguit vindria l'escenificació de l'obra teatral al centre docent i finalment es proposen diverses activitats a nivell de grup classe y una sessió amb les famílies.

Un desplaçament a l'autobús de l'escola és l'escenari en el qual els autors han plantejat el desenvolupament de l'obra.

La carta dels seus companys a Alberto, un noi assetjat, és el fil conductor de Postdata. Els protagonistes vénen de jugar a un esport indeterminat i han guanyat. Estan exultants perquè han tret endavant el partit sense la presència del millor jugador de l'equip que era

l' "assetjador". Aquesta reflexió els porta com a conseqüència compensatòria a pensar també en l'altre company l' "assetjat". En la conducta injusta que tots van tenir amb ell. Decideixen escriure-li una carta al company maltractat i la redacció de la mateixa desencadena una teràpia en el propi grup.

Davant la impossibilitat de canviar actituds que ells defineixen com ancestrals, biològiques i irracionals i que encara avui se segueixen manifestant en les conductes de molts éssers humans, els autors de POSTDATA han preferit situar l'acció no en els principals implicats en qualsevol cas de persecució escolar (no apareix ni l'assetjat ni l'assetjador), si no en la complicitat del seu entorn més immediat, els companys.

Gràcies a la dramatització ells parlen les coses que d'una altra manera mai es plantejarien en públic.

Els grans protagonistes de la història són la resta de la classe. Els diferents tipus de nen que componen el grup d'una classe normal. Grup que, en la majoria de casos, es posa del costat de l'assetjador. Per por? Perquè és el que diuen els pares? Per comoditat? Per insensibilitat?

A "Postdata" es treballa teatralment la conducta del grup per corregir-la.

L'obra deixa clar que al món escolar, no actuar en defensa del feble i aclamar al fort, és una actitud covard, un acte injust i de total complicitat amb el menyspreat assetjador.

Aquesta obra està pensada per ser representada per nois d'entre 13 i 16 anys davant tots els seus companys de col·legi, des dels 6 anys.

Ficha técnica

Título de la obra:	POSTDATA
Autores:	Pablo Colau y Carlos Colau
Adaptador Teatral:	Daniel Caballero
Música y Efectos:	Albert Sagrera
Duración aprox.:	25 minutos
Actores:	4 femeninos y 4 masculinos
Escenografía:	El interior de un autobús
Vestuario:	6 chándales de deporte 1 vestuario profesora, 1 vestuario de chofer.
Atrezzo:	Se habrán de incluir 12 sillas normales como asientos de autocar.
Edad recomendada:	Actores entre los 13 y los 15 años Público entre los 6 y los 15 años

Referències Bibliogràfiques

- Avilés, J.M. (2006) *Bullying: el maltrato entre iguales. Agresores, víctimas y testigos en la escuela*. Salamanca: Amarú ediciones.
- Beane, A.L. (2006) *Aulas libres de acoso*. Barcelona: Ed. Graó.
- Fiscalia de menors (2005) Instrucció 10/2005 de Fiscalia de menors sobre el tractament. Disponible en: [<http://www.datadiar.com/portal/ultimah/acosoescolar.htm>]
- Harris, S. i Petrie, G.F. (2006) *El acoso en la escuela. Los agresores, las víctimas y los espectadores*. Barcelona: Paidós.
- Serrano, A. (2006) *Acoso y violencia en la escuela. Como detectar, prevenir y resolver el bullying*. Barcelona: Ariel.
- Sullivan, K., Cleary, M., Sullivan, G. (2005) *Bullying en la enseñanza secundaria. El acoso escolar: como se presenta y como afrontarlo*. Barcelona: CEAC.
- Matamala, A i Huerta, E. (2005) *El maltrato entre escolares. Técnicas de autoprotección y defensa emocional. Para alumnos, padres y educadores*. Madrid: A. Machado Libros.
- Centro Reina Sofia para el estudio de la violencia (2005) *Informe Violencia entre compañeros en la escuela*. Disponible en: [http://www.elpais.com/elpaismedia/ultimahora/media/200509/29/sociedad/20050929elpusoc_1_Pes_PDF.pdf] [Consulta: 15 de mayo 2006].
- Avilés, J.M. (2003). *Bullying. Intimidación y maltrato entre el alumnado*. Disponible en: [http://www.stee-eilas.org/DOK/arloak/lan_osasuna/gaiak/Bullying/bullyingCAST.pdf] [Consulta: 30-1-06]
- Barberá Albalat, V. (2001). *La responsabilidad: Cómo educar en la responsabilidad*. Madrid: Santillana, aula XXI.
- Burnley J. (1993) *Conflicto*. Ed. Morata, Madrid
- Cerezo, F. (2001). *La violencia en las aulas*. Madrid: Pirámide.
- Collell, J y Escudé C. (2005) El maltrato entre iguales en la escuela (bullying) como factor de riesgo de trastornos psicopatológicos. En Doménech-Llaveria, E. (coord.) *Actualizaciones en psicología i psicopatología de la adolescencia*. (pp. 201-220) Bellaterra: Serveis de publicacions de la UAB.
- Collell, J y Escudé C. (2006b) El acoso escolar: un enfoque psicopatológico. *Annuary of Clinical and Health Psychology*, 2, 9-14.

- Defensor del Pueblo (1999) *Informe sobre violencia escolar*. Madrid. Disponible en: <http://www.defensordelpueblo.es/documentacion/informesmonograficos/ViolenciaEscolar2006.pdf> [Consulta: 30-1-06]
- Departaments d'Ensenyament i d'Interior de la Generalitat de Catalunya (2001). *Joventut i seguretat a Catalunya*. Barcelona. Disponible en: http://www.gencat.net/interior/docs/text_integre.pdf [Consulta: 23-10-06]
- Departament d'Ensenyament (2003). *La convivència en els centres docents d'ensenyament secundari* Barcelona. Disponible en: <http://www.gencat.net/educacio/depart/pdf/convivencia/convi.pdf> [Consulta: 23-10-06]
- Díaz Aguado, M. J. (2003). Convivencia escolar y prevención de la violencia. Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. En la seva pàgina personal trobareu més articles i referències.
- Escudé C. y Collell, J (2006a) ¡Vamos a llevarnos bien! : una propuesta para afrontar el maltrato entre los alumnos (bullying) en primaria. *Aula De Innovación Educativa*, 151, 85-96.
- Esperanza, J. (coord) (2001). *Convivencia escolar: un enfoque práctico*. Federación de Enseñanza de CCOO. Madrid. Disponible en: Pots baixar-lo de la web de la Federació d'Ensenyament del sindicat CCOO.
- Fernández, I. (coord.) (2001). *Guia para la convivencia en el aula*. Barcelona: Cisspraxis.
- Graham, S. i Juvonen, J. (eds.). (2001). *Peer harassment in school*. New York: The Guilford Press.
- Olweus, D., (1983). Low school achievement and aggressive behaviour in adolescent boys. En D. Magnusson y V. Allen (Eds.). *Human development. An interactional perspective*. New York: Academic Press, pp. 353-365.
- Olweus, D. (1998). *Conductas de acoso y amenazas entre escolares*. Madrid: Morata.
- Ortega, R. (2000). *Violencia escolar, mito o realidad*. Sevilla: Mergablum.
- Ortega, R. (n.d.). *La convivencia escolar. Qué és y cómo abordarla*. Junta de Andalucía.
- Smith, P.K. (coord.) (2003). *Violence in schools. The response in Europe*. London: RoutledgeFalmer.
- Triánés, M. V. (2000). *La violencia en contextos escolares*. Aljibe: Málaga.
- Triánés, M. V. y Fernández-Figares C. (2001). *Aprender a ser personas y a convivir*. Bilbao: Desclée.